

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

ANNA BLAMAN OVERLEDEN

In de nacht van dinsdag op woensdag 13 juli stierf in haar woning te Rotterdam aan een hersenbloeding de schrijfster Johanna Petronella Vrugt, bekend onder haar pseudoniem Anna Blaman. Zij was op 31 januari 55 jaar geworden.

Het overlijden van deze, ook in de kring van het Humanistisch Verbond — o.m. door haar zondagochtend-toespraken — bekende auteur betekent een zwaar verlies voor de Nederlandse literatuur en het Nederlandse culturele leven.

Begonnen als onderwijzeres, was zij na het behalen van de acte M.O. Frans enige tijd als lerares Frans werkzaam. Maar al vrij spoedig wijdde zij zich geheel aan de literatuur. Zij debuteerde met verhalen en verzen in tijdschriften en publiceerde in 1941 haar eerste roman „Vrouw en Vriend”, een boek dat om zijn grote kwaliteiten veel waardering ontving. Zij kreeg echter eerst veel naam met haar tweede roman „Eenzaam Avontuur”, die een soort „schandaal-succes” werd door de indringende behandeling van een erotische problematiek binnen de algemeen menselijke situatie van de individuele eenzaamheid. De schrijfster heeft dit succes niet gezocht (niets lag verder van haar af dan het werken met oneerlijke middelen) en 't is voor wie haar boek onbevooroordeeld leest, ook niet aan twijfel onderhevig dat de kwaliteiten van het boek liggen in de diep doorborende, niets uit de weg gaande openhartigheid en

eerlijkheid, waarmee Anna Blahan achter de oppervlakte van het bestaan opereert.

Dezelfde ernst en een steeds rijper talent openbaarde zich in de roman „Op leven en dood” en in de novelle en verhalenbundels „De Kruisvaarder”, „Ram Horna” en „Overdag”. Het werk van de schrijfster werd herhaaldelijk onderscheiden, waarbij vooral de Staatsprijs voor Letterkunde, de P. C. Hooftprijs, moet worden genoemd die zij in 1957 ontving. Zij werkte, toen de dood haar overviel, aan de laatste bladzijden van een nieuwe roman „Verliezers”, die zich met het probleem van de dood bezighield.

Men heeft Anna Blaman vaak beschouwd als een schrijfster van een sombere uitzichtloze literatuur, omdat de onoplosbaarheid van de menselijke eenzaamheid haar thema was. Maar ook in die aura van eenzaamheid waarin zij verkeerde en waarin zij haar personages plaatste, blijft voor haar het leven leefbaar door iets nog buiten de hoop om, een soort van menselijke solidariteit, elementair in de zin waarin water, lucht, vuur, aarde elementen zijn.

Omdat zij erin geslaagd is dit uit te drukken, behoort haar proza tot het meest waardevolle van wat er in de laatste 25 jaar in ons land werd geschreven.

Om haar grote beminnelijkheid in de omgang met vrienden en collega's zal haar overlijden door velen als een persoonlijk verlies worden gevoeld.

P. H. D.

Maar een humanist is een mens die met de innerlijke vermogens waarover hij beschikt en geheel voor eigen verantwoordelijkheid een volwassen levenshouding nastreeft. En die volwassenheid bestaat daaruit: Hij probeert zichzelf te zijn, niets meer, maar ook niets minder; hij probeert bewust te leven, hij weet dus dat elk woord dat hij uitspreekt hem kwalificeert.

ANNA BLAMAN.

(Uit haar lezing in de rubriek „Geestelijk leven”, 26 juni 1960).

WAAROM ZOUDEN WE ONS DRUK MAKEN?

Ik ben zo vrij, te veronderstellen, dat ook bij U de vraag, waarom we ons eigenlijk druk zouden maken, wel eens opkomt. Het is bovendien niet alleen een vraag, maar ook dikwijls een antwoord, dat men van mensen te horen krijgt, die het verzoek krijgen een kleiner of groter deel van hun vrije tijd ter beschikking te stellen voor een of ander idieel doel, bijv. het vervullen van een bestuursfunctie in een vereniging, waarvan men lid is, of plaats te nemen in een oudercommissie van de school die hun kinderen bezoeken. Maar ook zij, die met ware overgave en veel plichtsbetrachting een grotere of kleinere rol spelen in een organisatie, stellen zichzelf wel eens deze vraag, vooral in een periode als het niet zo vlot gaat als ze wel zouden willen.

Dat is heel menselijk, want we zijn gelukkig geen automaten en daarom is het nuttig en nodig om af en toe eens de balans op te maken en ons eerlijk af te vragen, of datgene, waar we druk mee zijn wel al die moeite en inspanning waard is, of we niet bezig zijn daardoor andere dingen te verwaarlozen en het gevaar lopen, op een goede, of liever een kwade dag tot de ontdekking te komen, dat we een heleboel hebben gemist. Het ijverige bestuurslid, die vele avonden bezoeken aflegt en vergaderingen bijwoont, zal *misschien* daardoor de gelegenheid missen het opgroeien van zijn kinderen gade te slaan, en dat is een zeer boeiende bezigheid. Ik zeg met nadruk *misschien* want anders zou het de indruk wekken, dat alleen mensen zonder kinderen zich de weelde kunnen veroorloven, buiten hun beroepsarbeid activiteiten te ontwikkelen, welke opvatting ik beslist niet onderschrijf.

U zult bemerkt hebben, dat ik tot nu toe me beperkt heb tot de vraag, wat we met onze vrije tijd doen. Ik geloof namelijk, dat we bij onze arbeid om den brode, om het zo eens deftig te zeggen, veel minder er toe komen de kwestie van het al of niet druk maken te stellen.

Onze taak is hier veel duidelijker, het gaat wat meer vanzelf, we hebben minder de kans om ons er aan te onttrekken, er staan daarbij belangrijke dingen op het spel. Al voelen we natuurlijk zo af en toe de verleiding wel eens, om ons af te vragen, of het werk wat we doen wel strookt met onze aard, en of we niet veel liever iets anders zouden doen dat we dan zinvoller of opwindender achten, meestal onderdrukken we die bespiegelingen met de gedachte, dat we ons bestaan niet in de waagschaal mogen gooien en dat we de belangen van ons gezin niet mogen schaden.

En als er zo af en toe in onze omgeving eens iemand is die de moed heeft alle schepen achter zich te verbranden en iets heel anders gaat doen, dan schudden we onze wijze hoofden, al zullen we, zonder het overigens te bekennen, de betrokkene misschien toch benijden.

Maar de vraag, die dikwijls tegelijkertijd een antwoord is: waarom zouden we ons druk maken, heeft te maken met onze gehele persoonlijkheid en blijft niet beperkt tot de voorbeelden, die ik U daarnet noemde.

Want het is toch wel zo, dat de ene mens zich drukker maakt met allerlei zaken dan de ander, meer belangstelling heeft voor de dingen om hem heen, een grotere behoefte gevoelt actief aan volgens hem bepaalde nuttige en nodige zaken mee te werken. Ons druk maken doen we op zijn tijd allemaal, maar dan in deze zin, dat we beslissingen moeten nemen, moeten kiezen tussen verschillende mogelijkheden, plannen moeten opstellen enz. Als U zo juist in de rubriek Weer of geen weer bent opgewekt om een bijzonder stuk natuurschoon op te zoeken of een gebeurtenis in een of ander dorp te gaan bijwonen, dan moet U zich ook min of meer er druk voor maken, U inspannen, bepaalde weerstanden overwinnen, besluiten nemen. Maar op deze inspanning hebben we meestal niet het oog, als we zeggen, dat wij ons niet druk maken. Dan gaat het om andere zaken, waarbij veelal een beroep wordt gedaan op onze medewerking, ons gevoel van verantwoordelijkheid, ons lid zijn van de samenleving.

Wat help dat nu, zeggen we dan, of wij ons daarvoor inspannen. Natuurlijk is het beoerd dat er zoveel nare dingen om ons heen of veraf gebeuren, daar hebben we heus wel weet van en we zijn desnoods best bereid daarvoor op zijn tijd wat geld te offeren. Maar om te trachten daarin verandering te brengen door er een stuk van onze tijd in te steken, dat is een andere zaak.

Of ik, of mijn buurman, of iemand anders zich nu druk maakt of niet, het geeft toch niets, we kunnen er niets aan veranderen. En bovendien, over tien of twintig of desnoods over veertig jaar zijn we er niet meer, en laten we ons dan in die korte tijd van ons bestaan maar zo goed mogelijk amuseren. En als we een heel pessimistische bui hebben, halen we er de gespannen internationale toestand ook nog bij, praten we over A- en H-bommen en daarmee zijn we dan van de zaak af.

U kent ze natuurlijk allemaal, de mensen die zo praten, want bijna niemand ontkomt daar aan. Maar bij de een is het een vaste stelregel en bij de ander, die zich wel druk maakt voor allerlei zaken, die zijn directe belangen niet raken, komt dat gevoel toch wel eens naar boven.

Dat is begrijpelijk, want het is geen eenvoudige zaak om een stuk werk, dat men vrijwillig op zich heeft genomen te blijven volhouden, als anderen zich er voortdurend aan weten te onttrekken. Men is er voor zich zelf van overtuigd dat het moet gebeuren en kan zich niet goed voorstellen, dat dit besef ook niet bij de ander aanwezig is. Men zou meer willen doen, er ligt werk te wachten dat niet kan worden afgemaakt, er zijn plannen die niet kunnen worden verwezenlijkt omdat er geen handen zijn om het uit te voeren. En dan komt men er onwillekeurig toe zich af te vragen waarom men zich eigenlijk zo inspanst, zich zo druk maakt, want dank krijg je er toch niet voor.

Allemaal goed en wel, zult U zeggen, maar daar doe ik het niet voor. Ik vind dat het moet gebeuren, ik heb er ook plezier in, weliswaar niet altijd, maar toch doorgaans wel

en ik zou me mijn leven niet goed anders kunnen denken.

Dat is ongetwijfeld waar. Maar het is toch wel een wonderlijk verschijnsel, dat een man, die al dertig jaar boekhouder bij dezelfde firma is, en heus niet altijd zingend en doortintelt van arbeidsvreugde zijn kolommetjes ijverig invult, in zijn vrije tijd ook nog eens de boeken van zijn vereniging bijhoudt met evenveel zorg en overgave en misschien daardoor wel het gevoel krijgt, dat hij toch niet alleen een kostwinner is.

Die man maakt zich volgens anderen druk, zomaar, voor zijn plezier en omdat iemand het toch moet doen. Want zonder zijn offer van vrije tijd zouden de zaken in die vereniging niet kunnen marcheren. Natuurlijk zou een ander het ook kunnen doen, maar dat is dan ook weer iemand die zich druk maakt. Heeft U zich wel eens voorgesteld, hoe naakt ons bestaan zou zijn, als er niet overal van die mensen waren? Wat onze samenleving zou zijn zonder die honderden verenigingen en organisaties, waar we bij tijd en wijle wel eens over spotten, maar waarvan we, bewust en onbewust, toch profiteren.

In de, wel niet zo erg kleine, maar toch ook niet grote gemeente waarin ik woon, zijn meer dan 150 verenigingen van allerlei aard, beroepsorganisaties, sportverenigingen, toneelclubs, zang- en muziekverenigingen, huisvrouwen- en jeugdorganisaties, verenigingen voor natuurstudie, voor bijenteelt, tuinbouw, duiven- en konijnenfokken, veilig verkeer, voor bejaardenzorg, kinderruitzending en bescherming. Witte- Groene- en Oranje Kruisverenigingen, politieke en kerkelijke organisaties en gaat U zo maar door. Overal zitten mensen in, die daaraan tijd besteden, die dat, met meer of minder succes in stand houden, die zorgen dat er speeltuinen zijn, waar we onze kinderen naar toe kunnen sturen, die bejaarden bezoeken, die lid zijn van de vrijwillige brandweer of van de natuurrwacht, die de feesten organiseren, waar U straks of in Uw vakantie misschien naar gaat kijken, die zich inspannen voor buurt- of gemeente belangen, en die dat allemaal doen zonder dat ze er ooit een cent voor krijgen, alleen en uitsluitend omdat ze vinden dat het nodig is en dat het dus door iemand moet worden gedaan.

Deze opsomming is verre van volledig, vermoedelijk zou het meer dan de toegestane tijd kosten om een volledige lijst op te lezen waarbij ik er dan ongetwijfeld nog een heleboel zou vergeten, omdat ik van het bestaan niet eens op de hoogte ben. Er zijn mensen, die daar allemaal niets van moeten hebben, die er beslist niet aan meedoen, die gemoeidelijk of venijnig kunnen spotten over hun buurman, die zich voor zijn vereniging het vuur uit de sloffen loopt. Die er schande van spreken, dat mevrouw zus of zo haar gezin in de steek laat, omdat ze lid is van een oudercommissie of een collectie organiseert. Zoiets zullen zij nooit doen, daar zijn ze veel te verstandig voor, of daar hebben ze geen tijd voor. Vooral dat laatste is altijd een aanvaardbaar excuus. Maar niet voor niets zeggen de Amerikanen, dat als men iemand voor een of ander karweitje nodig heeft „Ask a busy man”, vraag het aan iemand die het druk heeft, want die heeft altijd wel wat tijd over of hij maakt tijd.

Als al die activiteiten niet plaatsvonden, zou er eigenlijk van een werkelijke samenleving

geen sprake zijn. Natuurlijk hebben ze niet allen dezelfde waarde, we waarderen ze ook verschillend, en U en ik kunnen best een aantal verenigingen opnoemen, die naar onze mening zonder schade kunnen verdwijnen. Maar anderen denken daar anders over en dat is hun volste recht, mits ze zich houden aan de regels van het spel. De mens heeft behoefte zich ergens druk voor te maken, creatief werkzaam te zijn, iemand te zijn die meetelt op welke bescheiden schaal ook.

En het is niet zo, dat het allemaal niets geeft, dat daarmee niets verandert. Waar U ook om U heen kijkt, overal zult U stuiten op trefende voorbeelden die bewyzen dat het geloof of de overtuiging of de verontwaardiging van soms een enkel mens dingen tot stand brengt, goede en kwade dingen. Verontwaardiging over het lot van de vluchtelingen uit de oorlog, die in kampen wegwijnen, heeft de Belgische pater Pire er toe gebracht, aanvankelijk alleen, later met behulp van anderen, voor deze mensen behoorlijke huizen te laten bouwen en hen hun vertrouwen terug te geven. Een Italiaans advocaat heeft op een bepaald ogenblik zijn hele carrière opgegeven om te trachten verbetering te brengen in het lot van de doodarme bewoners van Sicilië, dwars tegen autoriteiten en hoogwaardigheidsbekleders in, die hem op de meest walgelijke manier hebben tegengewerkt, maar tenslotte het hoofd hebben moeten buigen. Natuurlijk zijn daar reeksen van voorbeelden tegenover te stellen, waarbij blijkt, dat de weerstanden te groot zijn. Maar het is juist het verrassende en boeiende in de mens, dat hij, telkens weer, in opstand komt, zich niet wenst neer te leggen bij wat als onveranderlijk beschouwd wordt en doorzet. De hele geschiedenis van de mens is er van doortrokken.

Aan de andere kant lijkt het er op, om het aantal mensen die zich inspannen afneemt. Ze maken zich wel druk, maar met een woordspeling zou je kunnen zeggen, dat ze meer drukte maken. Het is een algemene klacht, die U van alle bestuurders van verenigingen kunt horen, dat het steeds moeilijker wordt medewerkers te krijgen. Misschien komt dat ook wel, dat de manier waarop die vereniging werkt, de mensen niet meer aanspreekt. Waarom zal je naar een vergadering of een lezing gaan, als je het op een makkelijke manier thuis via de radio of de televisie krijgt opgediend?

Maar deze kant van de zaak, hoe onaangenaam ook, is nog niet het ergste. Er is op allerlei gebied een vermindering van belangstelling te constateren, een oppervlakkigheid veelal, die veel ernstiger gevolgen kan hebben. Nog onlangs is er van de zijde der Unesco een studie uitgekomen, die zich bezighoudt met het feit, dat in tal van ontwikkelde landen met een democratische inrichting een beangstigend en toenemend gebrek aan interesse voor het politieke leven optreedt. Wat hiervan ook de oorzaken zijn, het is wel duidelijk dat dit een ernstig gevaar inhoudt en tot een volledige vernietiging van de democratie kan leiden.

Dit gevaar wordt niet afgewend, als we nu allemaal lid van de een of andere organisatie worden en daarin ijverig aan de slag trekken. Maar het is wel de moeite waard om iets van onze onverschilligheid voor de publieke zaak van ons af te schudden en te beseffen dat we, zoals het in de beginselverkla-

(vervolg pag. 4 onderaan)

WEG

De aandachtige en scherpzinnige lezer, die enige tijd stamgast is op deze laatste bladzijde, zal tot de conclusie gekomen zijn, dat de schrijver dezes gedoemd is in een grote bevolkingsagglomeratie een etagewoning te bewonen met uitzicht op trams, autobus, asfalt en straatlantaarns. Opgemelde lezer weet waarschijnlijk niet, dat hij (de schrijver) daar vele jaren vurig naar heeft verlangd. Even vurig als hij nu verlangd er weer vandaan te gaan. Zo wispelturig is de mens.

Eens heb ik gewoond in een aardig marktplaatsje temidden van polders en groene weilanden. Als men des avonds zijn legerstede besteeg, was het enige gehuid, dat men vernam, dat van honderden verliefde kikkers. Het was daar nog een mooi geïntegreerd gemeenschapje met een sociale controle om misselijk van te worden. Iedereen wist alles van iedereen en verscheidene mensen konden er het bloed van andere mensen wel drinken. De rangstonden waren er voor eeuwig vastgelegd en er waren er vele, zodat iedereen voor het maatschappelijk verkeer te kiezen had tussen omstreeks vijftig kastegenoten. Kortom, het was een oord, waar men nimmer langer dan een paar jaar moet blijven om niet geheel in het moeras weg te zakken.

„Weg van hier”, zo zeiden wij tot elkaar en wij vestigden ons in een van de fraaiste landschappen die Nederland te bieden heeft. Als ik zeg, dat de golvende heuvels daar bedekt waren met korenvelden en dat statige canadapopulieren er afwisselden met bronsgroen eikenhout, dan is dat voor de wetende genoeg.

Dit land gold als gemoedelijk. Wij kwamen alras te weten, dat gemoedelijk een eufemisme is voor nonchalant en achteloos. De gemoedelijkheid kon ook niet voorkomen, dat op een gegeven ogenblik een ongehoord groot aantal stemmen werden uitgebracht op de NSB, hetgeen mij toen zomin als nu een krachtig bewijs voor gemoedelijkheid voorkwam te zijn. Daarbij kwam, dat wij de levensbeschouwelijke inzichten van de meerderheid der bevolking niet deelden en dies beschouwde het gemoedelijke volk ons als kinderen van de duivel. En dat niet in overdrachtelijke zin. Neen, de Boze zelf had ons verwekt en ons ingewijd in de beste manieren om het gemoedelijke volk op dwaalwegen te brengen. Dat wij echtbrekers, messentrekkers, drinkebroeders en -zusters waren stond voor onze medeburgers vast en wij werden zelfs huichelaars geheten, omdat wij dat alles zo goed wisten te verbergen.

Nadat wij het mooie land enkele jaren in alle richtingen hadden doorkruist en alle holle en bolle weggetjes kenden, zeiden wij tegen elkaar: „Weg van hier!”

Maar naarmate de jaren vorderen, wordt de mobiliteit geringer en met groeiende tegenzin zijn we nog enige jaren van het natuurschoon blijven genieten.

Vervolgens belanden wij in een rustige stad met veel historische herinneringen. Schone gevels en verweerde poorten en torens wekten herinneringen aan roemrijke tijden, toen de grondslagen werden gelegd voor de bevrijdingsstrijd der koloniale volken. Als men aan de haven staande over zee uitkeek, kon men menen, dat dadelijk de retourvloot zou binnenvallen. Het enige wat binnenviel was een motorbootje van de Kriegsmarine.

Het was een tijd van grote saamhorigheid en als er ergens te wonen was, was het in zo'n kleine, rustige stad met herinneringen aan beter tijden. Bovendien was men er niet al te ververwijderd van koeien, die ondanks de ongunst der tijden steeds maar melk bleven geven, van welige akkers, waarop voedzame gewassen groeiden en van boomgaarden, die een overvloed van fruit leverden.

In dit klein en naar verhouding goed geravitailliseerd museum heben wij het vijf jaar uitgehouden. Maar wie wil op jeugdige leeftijd in een museum wonen? Wij gevoelden, dat weldra het spinrag in onze oren zou worden geweven en dat onze kruinen langzaam maar zeker onder het stof zouden geraken. „Moeten wij niet weg van hier?” hebben wij elkaar gevraagd. Het antwoord luidde bevestigend en met een dankbaar gemoed doch opgelucht hebben we de schone plaats verlaten.

En daar zitten we dan nu in het brandende leven. Gij die de dagbladen leest, weet dat hier elke dag iets schokkends voorvalt. Tentoonstellingen, festivalen, nozems, walletjes, verkeersongevallen en nieuwbouw, moordaanslagen en parkeerproblemen, alle verschijnselen van de moderne beschaving doen zich dagelijks aan onze verbaasde ogen voor. Maar we hebben het nu al wel gezien. Wij hebben elkaar aangekeken en geprevelde: „Weg van hier.”

Het zal niet gemakkelijk zijn, maar waar een wil is, is een weg. Met andere woorden: Wie wil gaat weg.

Het is niet goed lang op dezelfde plaats te blijven. De weg is beter dan de herberg. Het doel is niets, de beweging is alles. Met deze spreuken had ik eigenlijk willen beginnen. Enfin, hier zijn ze nu toch.

H. H.

ring van het Humanistisch Verbond staat, deel hebben aan maatschappelijke verbanden. Het behoort tot onze verantwoordelijkheid en we dienen, willen we werkelijk volledige mensen zijn, vanuit onze beginselen iets in die samenleving verwerkelijken. Vanuit onze beginselen, welke die ook zijn. Ook de meest simpele arbeid vraagt om de inzet van de gehele mens, voor wie op dat ogenblik die arbeid van betekenis is. Niet alleen om het resultaat, maar vooral ook

omdat hij op die manier gebruik maakt van zijn mogelijkheden, ze niet ongebruikt laat, ze niet, zoals een humanistisch schrijver eens heeft gezegd, zijn talenten als effecten in zijn brandkast opbergt, maar er verbindings met andere mensen mee tot stand brengt, uitstijgt boven zijn gewone dagelijkse bestaan, er een vollediger mens door wordt. En om dat laatste is het ons humanisten te doen.

TH. W. POLET.